

Bałtycki Plan Działania HELCOM jako strategia ochrony cennych zasobów Morza Bałtyckiego.

Konwencja Helsińska

Ochrona unikalnego ekosystemu Bałtyku stanowi cel Konwencji o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego. Nowa Konwencja Helsińska, stanowiąca nowelizację Konwencji z 1974 r., została podpisana w Helsinkach w dniu 9 kwietnia 1992 r. przez wszystkie kraje nadbałtyckie. Komisja Helsińska (HELCOM) jest organem wykonawczym konwencji, a za koordynację działań administracyjnych odpowiada Sekretariat HELCOM w Helsinkach. Strukturę Komisji od 2003 r. stanowi pięć głównych grup roboczych: HELCOM MONAS, HELCOM LAND, HELCOM HABITAT, HELCOM MARITIME i HELCOM RESPONSE.

Krajowy Sekretariat ds. Konwencji Helsińskiej (SKH)

W Polsce za ogólną koordynację działań wynikających z obowiązków naszego kraju jako Strony Konwencji Helsińskiej są odpowiedzialni: Minister Środowiska i Minister Gospodarki Morskiej. Część działań jest realizowana przy współpracy z innymi ministerstwami, w szczególności z Ministerstwem Gospodarki oraz Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Celem właściwej realizacji zadań wynikających dla Polski z Konwencji Helsińskiej, utworzony został krajowy Sekretariat ds. Konwencji Helsińskiej (SKH) z siedzibą w Gdańsku, znajdujący się w strukturze Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ).

Umieszczenie Sekretariatu Konwencji Helsińskiej w GIOŚ wynika z szeregu kompetencji tej instytucji, które umożliwiają wypełnianie zobowiązań wynikających z Konwencji Helsińskiej. Obecnie priorytetowym zadaniem SKH jest przygotowanie Bałtyckiego Planu Działania (ang. *Baltic Sea Action Plan, BSAP*) oraz polskiego stanowiska odnośnie propozycji zapisów w ramach tego dokumentu.

Nie bez znaczenia jest fakt, że GIOŚ jest organem wiodącym od strony merytorycznej dla Dyrektywy *ws Strategii dot. Środowiska Morskiego*. SKH GIOŚ realizuje zadania dotyczące konsultacji projektu Dyrektywy.

Dyrektywa w sprawie Strategii Morskiej

Dyrektywa w sprawie strategii dot. Środowiska Morskiego, zatwierdzona przez Radę UE 18 grudnia 2006 r., stanowić będzie również jeden z filarów przyszłej Polityki Morskiej UE. Dyrektywa stworzy ramy polityczne, które mają zapewnić wysoki poziom ochrony środowiska morskiego, oraz podstawy do pełnego wykorzystania gospodarczego i społecznego potencjału mórz i oceanów.

Jednym z elementów zaproponowanej Dyrektywy ws. Strategii dot. ochrony środowiska morskiego jest opracowanie regionalnych planów działań, opartych na obecnie realizowanej współpracy międzynarodowej. Konwencja Helsińska stanie się zatem instrumentem wdrażania Dyrektywy w regionie bałtyckim. Wychodząc naprzeciw tym propozycjom, podczas 26. Narady HELCOM w 2005 r. podjęto decyzję o opracowaniu, Bałtyckiego Planu Działania którego główną ideą jest stworzenie nowej strategii regionalnej mającej na celu ograniczenie zanieczyszczeń i odwrócenie procesu degradacji środowiska morskiego Bałtyku.

Cele Bałtyckiego Planu Działań HELCOM

Plan opierać się będzie na systemie wizji, celów strategicznych oraz celów ekologicznych, których osiągnięcie stanowić będzie podstawowe zadanie państw nadbałtyckich. Punktem wyjściowym w Bałtyckim Planie Działań jest pojęcie dobrego stanu ekologicznego morza. Wizja wyraża ogólne dążenie do osiągnięcia zdrowego ekosystemu Morza Bałtyckiego i zrównoważonego rozwoju w regionie Bałtyku. Cele strategiczne to uszczegółowienie wizji w czterech obszarach priorytetowych HELCOM: eutrofizacji, substancji niebezpiecznych, ochrony różnorodności biologicznej oraz działalności na morzu. Cele ekologiczne z kolei powiązane są z poszczególnymi komponentami ekosystemu. Dla każdego z celów ekologicznych opracowany zostanie zestaw wskaźników operacyjnych, za pomocą, których będzie można zmierzyć postępowanie w osiaganiu dobrego stanu ekologicznego i ocenić efektywność podejmowanych działań naprawczych. Dla każdego ze wskaźników określone zostaną warunki referencyjne (odniesienia) oraz wartości docelowe, reprezentujące dobry stan środowiska, który chcemy osiągnąć. W Bałtyckim Planie Działania dla każdego z czterech komponentów zidentyfikowane zostaną działania niezbędne do osiągnięcia celów ekologicznych w ustalonych ramach czasowych.

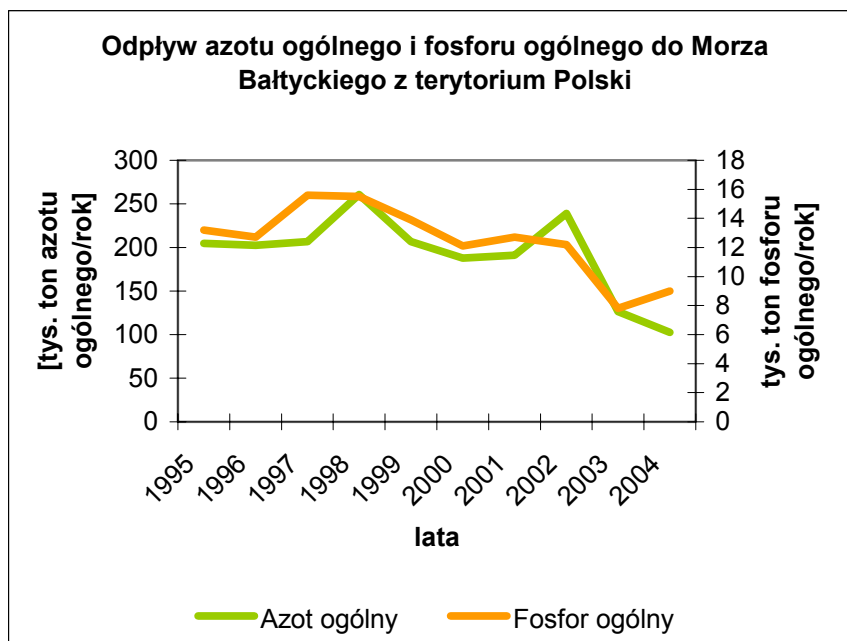
Rys.1. Zestawianie celów ekologicznych i celów szczegółowych

Cele ekologiczne			
Korzystny stan różnorodności biologicznej Bałtyku	Morze Bałtyckie nietknięte eutrofizacją	Życie w Morzu Bałtyckim nieskażone substancjami niebezpiecznymi	Działalność na morzu przyjazna środowisku
Cele szczegółowe			
Naturalne krajobrazy przybrzeżne i morskie	Zawartość substancji biogennej bliska poziomowi naturalnemu	Zdrowa przyroda	Nie występuje nielegalne zanieczyszczenie morza
Dobrze prosperujące i zbalansowane zbiorowiska roślin i zwierząt	Naturalne występowanie i rozmieszczenie roślin i zwierząt	Wszystkie ryby zdatne do jedzenia	Bezpieczny transport morski, bez zagrożenia zanieczyszczeniem w wyniku wypadku
Żywtne populacje gatunków	Naturalny poziom zakwitów glonów	Radioaktywność na poziomie sprzed Czarnobyla	Wydatne reagowanie na zanieczyszczenia w wyniku katastrof
	Naturalna zawartość tlenu		Nie ma introdukcji gatunków obcych
	Przezroczysta woda		

Eutrofizacja

W ramach przeciwdziałania eutrofizacji określone zostały podstawowe warunki wymagane do przywrócenia w Bałtyku dobrego stanu ekologicznego. W wyniku zrzutów substancji biogennej, Bałtyk w ciągu ostatniego stulecia uległ przemianie z oligotroficznego morza w środowisko silnie zeutrofizowane. Pierwszym etapem działania na rzecz przywrócenia dobrego stanu ekologicznego Bałtyku była ocena wielkości dopuszczalnych ładunków substancji biogennej, które mogą być bezpiecznie odprowadzane do Bałtyku. Następnie ustalono wielkości zrzutów dla każdego z krajów i podjęto prace na rzecz opracowania systemu handlu emisjami dla substancji biogennej. Ponadto dla każdego ze znaczących źródeł emisji punktowych i obszarowych leżących na lądzie zaproponowano

działania, których wdrożenie przyczyni się do zmniejszenia ładunku biogenów trafiających do Bałtyku. Propozycje redukcji dotyczą poprawy sprawności oczyszczania ścieków komunalnych, wycofania z użycia detergentów fosforanowych, stosowania nowoczesnych i przyjaznych środowisku technik rolniczych. Ponieważ aż jedna czwarta ładunku azotu trafia do Bałtyku na skutek depozycji atmosferycznej, w tym 40% pochodzi ze źródeł leżących poza państwami-stronami Konwencji, ograniczenie depozycji będzie związane z realizowaniem szeroko rozumianej współpracy międzynarodowej na takich forach, jak Unia Europejska czy Konwencja EKG ONZ dot. transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości.

Substancje niebezpieczne

Substancje niebezpieczne w rozumieniu Komisji Helsińskiej to związki, które są toksyczne, trwałe i zdolne do bioakumulacji. Zanieczyszczenie wód morskich substancjami niebezpiecznymi wiąże się z odprowadzaniem do środowiska znacznej liczby substancji wytwarzanych przez człowieka. Zanieczyszczenia te można podzielić na substancje występujące naturalnie, lecz w wyniku działalności ludzkiej na wyższym poziomie stężeń niż w przyrodzie, oraz na związki sztucznie wytwarzane przez człowieka, nie stwierdzone w środowisku naturalnym. Substancje wprowadzone do środowiska mogą w nim pozostawać przez dłuższy czas, akumulując się w poszczególnych elementach łańcucha pokarmowego. W ramach Bałtyckiego Planu Działania zidentyfikowano 11 grup związków, które wymagają szczególnej uwagi oraz podjęcia działań ze strony krajów nadbałtyckich.

Wśród inicjatyw proponowanych do wdrożenia na rzecz osiągnięcia celu ekologicznego: *życie w Bałtyku wolne od substancji niebezpiecznych*, wymienia się: wprowadzenie jednolitej definicji substancji niebezpiecznych w aktach legislacyjnych, ograniczenie użycia lub wycofanie substancji niebezpiecznych, promowanie i/lub wprowadzenie substytutów niektórych substancji, podnoszenie świadomości społecznej. Ponadto, zakłada się rozszerzenie współpracy na innych forach oraz zapewnienie właściwego wdrażania w regionie bałtyckim działań wynikających z innych porozumień międzynarodowych, takich jak Konwencja Sztokholmska, Protokół EKG OZN w sprawie trwałych zanieczyszczeń organicznych czy wdrażanie Strategicznego Podejścia do Międzynarodowego Zarządzania Chemikaliami SAICM. Planowane jest rozpoczęcie badań screeningowych w odniesieniu do wybranych związków oraz wdrożenie zasad całościowej oceny ścieków, wraz z realizacją projektów pilotażowych. Trwają prace nad wdrożeniem w krajach nadbałtyckich krajowych rejestrów produktów chemicznych.

Bioróżnorodność

Polisce i Estonii powierzono funkcję strony wiodącej dla przygotowania części BSAP dotyczącej ochrony przyrody i różnorodności biologicznej (BSAP BIO). W Polsce koordynatorem działań został wybrany Sekretariat Konwencji Helsińskiej GIOŚ. Najobszerniejszą częścią BSAP BIO będą propozycje działań zmierzających do realizacji założonych celów. Działania dotyczyć będą zwłaszcza przygotowania narzędzi służących do wdrożenia właściwego planowania przestrzennego w obszarze Bałtyku, a także Bałtyckich Obszarów Chronionych HELCOM BSPA, naturalnego rozmieszczenia najważniejszych populacji roślin i zwierząt, ochrony bałtyckich fok i morświnów oraz ochrony zasobów ryb poprzez ustanawianie obszarów chronionych i dążenie przy współpracy z Komisją Europejską, do zrównoważonego zarządzania ich zasobami. SKH GIOŚ wraz ze stroną estońską, jako strona wiodąca, odpowiedzialny jest za analizowanie i uwzględnianie w BSAP BIO zmian zgłaszanych przez uczestników spotkań Grupy Zadaniowej HELCOM BSAP TASK FORCE, państwa-strony Konwencji oraz za konsultacje Bałtyckiego Planu Działania wewnątrz swoich krajów.

Podsumowując:

Główny Inspektor Ochrony Środowiska aktywnie uczestniczy w pracach Komisji Helsińskiej na rzecz opracowania Bałtyckiego Planu Działania, obejmujących wytypowanie odpowiednich wskaźników operacyjnych, ustalenia niezbędnych działań na rzecz poprawy stanu środowiska morskiego oraz konsultowania w kraju propozycji zgłaszanych przez pozostałe państwa-strony. Dyskusja nad BSAP została zainaugurowana 7 marca 2006 r. na pierwszej Konferencji Wszystkich Zainteresowanych Stron.

W celu promocji Bałtyckiego Planu Działania HELCOM, w tym w części odnoszącej się do eutrofizacji, a także zainicjowania dyskusji nad kompromisowymi rozwiązaniami problemów związanych z zanieczyszczeniem Morza Bałtyckiego substancjami biogennymi, 4 września 2007 r. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska zorganizował Konferencję pt. *Działania na rzecz minimalizacji eutrofizacji Morza Bałtyckiego – Bałtycki Plan Działania HELCOM*. W konferencji udział wzięli przedstawiciele administracji rządowej, samorządów, organizacji pozarządowych, naukowcy i reprezentanci biznesu. Omówiono m.in. stanowisko Polski w sprawie propozycji wprowadzenia zakazu stosowania w zlewni Bałtyku detergentów zawierających fosfor oraz kwestię zanieczyszczenia wód morskich azotem i fosforem pochodzącymi z rolnictwa.

Obecnie trwają końcowe prace i negocjacje ostatecznych zapisów reprezentantów całego Regionu Morza Bałtyckiego. Uzgodniony Bałtycki Plan Działania, który będzie stanowić wieloletnią strategię działania Komisji Helsińskiej, zatwierdzony zostanie w Polsce podczas Sesji Ministrów Ochrony Środowiska, która odbędzie się 15 listopada 2007 r., w Krakowie.